

BOJ LUDOVÍTA ŠTÚRA PROTI FEUDALIZMU

V tridsiatych a štyridsiatych rokoch 19. stor., t. j. v čase, keď Štúr vstúpil do verejného života, stala sa už otázka buržoáznej revolúcie, otázka likvidovania feudálnych výrobných vzťahov v Uhorsku najaktuálnejším spoločenským problémom. Feudálne výrobné vzťahy, celá ekonomická základňa feudalizmu prežívala v tom čase v Uhorsku hlbokú krízu, hatila rozvoj výrobných síl a tým aj celý spoločenský vývin. Zákon bezpodmienečného súladu výrobných síl a výrobných vzťahov, ktorý — ako hovorí Stalin — uplatňuje sa vo všetkých spoločenských formáciách,¹ dostal sa do rozporu s hlavným ekonomickým zákonom feudalizmu — s feudálnym vlastníctvom pôdy a všetkými jeho sprievodnými zjavmi, s feudálnymi výrobnými vzťahmi, s poddanstvom, mimoekonomickým pripútaním, s feudálnym politickým zriadením a pod. Hlavnou úlohou teda bolo otvoriť cestu uplatneniu zákona bezpodmienečného súladu výrobných síl a výrobných vzťahov. Trieda alebo osobnosti, ktoré spoznali nevyhnutnosť uplatnenia tohto zákona, pomáhali urýchliť jeho uplatnenie, zohrávajúc pokrokovú úlohu, lebo „zástavníkom využitia ekonomických zákonov v záujme spoločnosti je vždy a všade pokroková trieda“.²

Otázku súladu, prirodzene, nemožno chápať len úzko ekonomicky. Uplatnenie tohto zákona, ako aj ostatných ekonomických zákonov, má široký spoločenský dosah. Zmeny v ekonomickej základni a vo výrobných silách nevyhnutne prinášajú so sebou aj zmeny a presuny v moci medzi triedami spoločnosti, vynucujú si zmeny v nadsťavbe, v živote národov a pod. Preto pri zmene, resp. príprave zmeny jednej triednej formácie na inú triednu formáciu, v našom prípade feudálnej na kapitalistickú, musíme si všímať, aké sú sprievodné zjavy uplatnenia hlavného ekonomického zákona, súladu výrobných síl a výrobných vzťahov, aký je hlavný zákon novej nastupujúcej spoločenskej epochy a ktorá trieda ho využíva, pretože „využitie ekonomických zákonov za triednej spoločnosti má vždy triedne pozadia“.³

Tieto všetky momenty musíme mať na zreteli pri skúmaní činnosti a úlohy L. Štúra. Hlavná úloha dňa, pred ktorú bol postavený Štúr, bolo likvidovanie feudalizmu. Lenže nešlo tu len o odstránenie feudálnych výrobných vzťahov, o zrušenie poddanstva, aj keď toto tvorilo základ buržoáznej premeny. Táto premena sa odohrávala za zvláštnych podmienok. Odohrávala sa v mnohonárodnostnej a k tomu ešte zaostalej agrárnej krajine, v ktorej sa len pomaly a pokriveno vytvárali pod-

¹ J. V. Stalin, *Ekonomické problémy socializmu v SSSR*, Pod zástavou socializmu, roč. I, č. 12.

² C. d., 498.

³ Tamže.

mienky prechodu ku kapitalizmu. A táto krajina, Uhorsko, bola nadto súčasťou ďalšieho mnohonárodnostného štátneho komplexu, habsburskej monarchie, na čele ktorej stála absolutistická metternichovská vláda, jedna z hlavných opôr vtedajšej európskej reakcie.

Rozklad feudalizmu a narastanie podmienok pre buržoázu premenu malo vážny dosah aj na život národností Uhorska. „Na celom svete — hovorí Lenin — bola epocha konečného víťazstva kapitalizmu spojená s národnostnými hnutiami. Hospodársky základ týchto hnutí spočíva v tom, že úplné víťazstvo tovarovej výroby nevyhnutne závisí od ovládania domáceho trhu buržoáziou, od štátneho zjednotenia územi s obyvateľstvom, hovoriacim jedným jazykom.“⁴ Stalin tiež učí, že „proces likvidácie feudalizmu a rozvoja kapitalizmu je zároveň procesom združovania ľudí v národy.“⁵

V mnohonárodnostnom štáte, akým bolo Uhorsko i celá habsburská monarchia, prebiehalo konštituovanie národností v novodobé buržoázne národy za veľmi zložitých a ťažkých podmienok. Vládnúce triedy panujúcich národností, v Uhorsku maďarské, v dedičných zemiach rakúske, usilovali sa udržať a ešte viac upevniť svoje výsadné hospodárske a politické postavenie na území potlačených národností a nepripustiť zosilnenie buržoázie národností. Toto, prirodzene, viedlo k obranným akciám potláčanej buržoázie národností. Obdobné príčiny viedli aj medzi maďarskými a rakúskymi vládnúcimi triedami, resp. ich skupinami k veľmi vážnym rozporom, ktoré vrcholili roku 1848 v otvorenej zrážke.

Ani slovenský národ, ktorý žil v tomto mnohonárodnostnom konglomeráte, neostal nedotknutý týmito zmenami. Všetky rozpory v hospodárskom a spoločenskom živote, ktoré sa vyhrocujú v tejto dobe, hlboko zasiahli aj slovenský národ a uvádzajú ho do pohybu. Vznik slovenského národného hnutia, formovanie slovenského buržoázneho národa bol zákonitý zjav tejto doby a jeho spoznanie a podporovanie bolo pokrokovou činnosťou. Pokrokovou, pravda, dotiaľ, pokiaľ sa táto národné branná činnosť spájala s bojom proti feudalizmu, s bojom za otvorenie čo najvýhodnejšej cesty vývoja kapitalizmu (myslené tu z hľadiska ľudových mäs), s bojom za čo najvyšší súlad výrobných vzťahov s výrobnými silami. Bola ďalej pokroková zatiaľ, kým nerobila prekážky obdobnému rozvoju ostatných národností.

Slovenské národné hnutie v tridsiatych rokoch minulého storočia vedené Štúrom a jeho spoločníkmi bolo teda odrazom objektívnej zákonitosti, a preto aj boj za jazykové práva, za národné školy, kultúrne ustanovizne, za uznanie národnej svojbytnosti, aj keď jeho cieľom bolo vytvorenie podmienok pre uplatnenie sa buržoázie a bol v prvom rade jej bojom, kým tento boj sa spájal s bojom za odstránenie hradieb feudalizmu, za uskutočnenie čo najširšej a najdemokratickejšej buržoáznej premeny, bol bojom pokrokovým, bol súčasťou celého zápasu proti feudalizmu.

Skúmať a hodnotiť úlohu L. Štúra v boji proti feudalizmu, vyžaduje si mať na zreteli tieto momenty, lebo len takto môžeme získať ucelený a pravdivý obsah. Len v tomto rámci môžeme zaradiť osobnosť L. Štúra v našich dejinách na také miesto, aké si skutočne zasluguje. Na tento celkový rámec musíme pamätať, resp. z neho vychádzať aj pri skúmaní a vypracúvaní jednotlivých stránok, úsekov alebo otázok z jeho činnosti. Jednotlivé stránky Štúrovej činnosti tvoria nerozborný celok, zapadajú logicky do seba tak, ako logicky vyvierajú z objektívnej situácie, resp. z jej poznania.

⁴ V. I. Lenin, *O práve národov na samourčenie*, Bratislava 1950, 7.

⁵ J. V. Stalin, *Marxizmus a národnostná a koloniálna otázka*, Bratislava 1952, 15.

V čase, keď Ľudovít Štúr vstúpil do verejného života a keď postupne sa dostával na čelo národného hnutia, šiel život v Uhorsku vo vychodených kofajách starého spoločenského feudálneho poriadku. No do feudálnej ekonomiky uhorského štátu už v 18. stor. vnikajú nové kapitalistické prvky vo výrobe, vo výrobných vzťahoch i v oblasti nadstavby, ktoré začínajú rozhlodávať starý poriadok a pripravujú jeho pád. Kríza feudalizmu, ktorá sa v Uhorsku stáva otvorenou v druhej polovici 18. stor., vrcholí práve v štyridsiatych rokoch 19. stor.

Po vyhnaní Turkov z Uhorska vznikli tu konečne priaznivé podmienky pre vytvorenie vnútorného celouhorského trhu. V polovici 18. stor. začína sa rozvíjať manufaktúrny priemysel. Za toto storočie sa počet obyvateľstva takmer strojnásobil. Význam rozvoja tovarovej výroby nespočíval však v manufaktúrnej výrobe, ktorá sa u nás v dôsledku zahraničnej konkurencie, najmä rakúskej a v dôsledku hospodárskej politiky Viedne vo vývoji zastavila a zakrnula, ale predovšetkým vo výrobe poľnohospodárskej, kde sa proces pôvodnej akumulácie kapitálu prejavil najskôr, a najvýraznejšie. Rozvoj tovarovej výroby, ktorý úzko súvisel s podriaďovaním uhorského hospodárstva rozvíjajúcemu sa kapitalistickému trhu v dedičných krajinách, v podmienkach feudálno-nevoľníckeho zriadenia zrýchľil prechod od drobných nevoľníckych hospodárstiev k feudálnym veľkostatkom. Tento proces sa uskutočnil v priebehu 18. a v prvej polovici 19. stor.

Tovarová výroba na feudálnych majeroch nebola ešte výrobou kapitalistickou. „Dorábanie obilia veľkostatkármi pre trh, vyvinuté zvlášť v poslednom období nevoľníctva, bolo už predzvesťou rozpadu starého poriadku.“⁶ Rozvoj tovarových vzťahov prehĺbil a vyostril rozpory medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi, medzi poddaným a zemepánom. Na jednej strane rapídne upadá produktivita nevoľníckej práce, na strane druhej postavenie ľudu sa stále zhoršuje a rastie jeho nespokojnosť.

Feudálne majery rástli predovšetkým na úkor poddanskej pôdy. Poddanská pôda zachytená v urbárskom súpise Márie Terézie, napriek tomu, že populácia roľníckeho obyvateľstva rýchlo rástla a usadlosť sa drobili, nielenže sa nerozširovala, ale naopak, zemepáni využili každú príležitosť a spôsob, aby roľníka okradli o pôdu (po tereziánskom súpise predovšetkým o pôdu kopaničiarsku). Toto malo, prirodzene, za následok rapídnu pauperizáciu a diferenciaciu roľníctva, ktoré najmä v prvej polovici 19. stor. nadobudli obrovské rozmery. Urbárska pôda, t. j. tá, ktorá bola v dedičnej držbe poddaných, činila v rokoch pred revolúciou na Slovensku necelých 23 % všetkej slovenskej pôdy, ha v niektorých župách bol tento pomer iste ešte horší. Napr. v župe Turiec činila len 14 %, v Zemplíne 12 % a pod. Počet želiarov (hláv rodín) činil v slovenských župách až 210 tisíc, t. j. o 50 tisíc viac ako urbárnych roľníkov, ktorí tiež trpeli miestami až katastrofálnym nedostatkom pôdy. V Šarišskej župe napr. až vyše 60 % urbárnych roľníkov malo vo svojich rukách menej ako štvrt urbárskej usadlosti a na Orave a v Turci dokonca vyše 73 % urbárskych roľníkov.⁷

Slovensko podobne ako ostatné Uhorsko bolo zaostalou agrárnou krajinou a tento jeho charakter ešte viac konzervovala a prehľbovala hospodárska politika Viedne. Zbedačené masy slovenského ľudu sú takto nútené hľadať obživu aj naďalej

⁶ V. I. Lenin, *Vývoj kapitalizmu v Rusku, Spisy 3.*

⁷ Galgóczi K., *Magyarország, Szerb Vajdaság és Temesi Bánság mezőgazdasági statisztikája*, Pest 1855, 103. Podrobnejšie údaje o zbedačení slovenského roľníctva pozri v práci J. Mészáros, *K problematike feudálnych prežitkov na Slovensku v druhej polovici 19. stor.*, Bratislava 1955, 12—17.

vylučne v poľnohospodárstve. Menšia časť z nich sa vrhá, kde to len bolo možné, na nekultivovanú pôdu, časť dáva svoju pracovnú silu k dispozícii feudálnym veľkostatkárom, ktorí ich pútajú k sebe drobným pridelom pôdy (árendy). Takto sa v tejto dobe krízy a rozkladu feudalizmu vytvorila zvláštna kategória roľníctva, tzv. zmluvný poddaný. Bol to vzťah súkromnoprávnej povahy (zemepán mohol roľníkovi pridel pôdy hociekoľko odňať) a čisto feudálny, založený na robote a prípadne aj na naturálnych dávkach.⁸

Postavenie slovenského ľudu v prvej polovici 19. stor. bolo doslova katastrofálne. Na ňom ležala ťarcha feudálnych povinností voči zemepánovi (roboty, naturálne dávky a pod.), cirkevný desiatok i všetky daňové bremená (šľachta dane neplatila).⁹ Nadto práve v štyridsiatych rokoch postihla Slovensko séria neúrodných rokov. Poddaný ľud zachvátili vlny hladomoru, ktoré si vyžiadali tisíce životov medzi hladujúcim, najrozličnejšími nákazami postihnutým obyvateľstvom.

Neustále zhoršovanie životných podmienok vyostrovalo triedne protiklady medzi slovenským roľníckym ľudom a jeho feudálnymi vykorisťovateľmi. Vzrastá nespokojnosť, ktorá v prvej polovici 19. stor. prepuká v živelnom, otvorenom protifeudálnom boji. Tak v rokoch 1818—1820 búri sa roľníctvo na záhorských panstvách Pálffyovcov. Rastúcu nespokojnosť, ktorá vybuchla vo vzburu, podarilo sa vojskom potlačiť.¹⁰ V štyridsiatych rokoch 19. stor. vyšľahli plamene nespokojnosti poddaných na východnom Slovensku a rozrástli sa roku 1831 na mohutné protifeudálne povstanie, ktoré sa rozšírilo na územie niekoľkých žúp a našlo živý ohlas po celom Uhorsku. Nespokojnosť poddaného ľudu bola všeobecná a takmer vo všetkých obciach na Slovensku dochádza k živelným roľníckym protifeudálnym pohybom.¹¹ Význam týchto povstaní spočíva v tom, že otriasajú triednym panstvom feudálov, urýchľujú rozklad feudalizmu a razia cestu k urýchlenejšiemu zrušeniu poddanstva. Roľníctvo životne zainteresované na povolení feudálnej proby stáva sa teda základnou masovou silou, základnou armádou boja proti feudalizmu.

Roľníctvo v mnohonárodnostnom štáte stáva sa v období rozkladajúceho sa feudalizmu nielen najmasovejšou protifeudálnou silou, ale je súčasne aj základnou armádou národného hnutia. Národnostná otázka, národný útlak sú úzko späté s národnostnou otázkou. Táto súvislosť vystupuje do popredia aj na Slovensku, kde hospodársku i politickú moc mala vo svojich rukách šľachta, zväčša maďarská. Slovenské roľníctvo trpelo teda pod hospodárskym, sociálnym a politickým útlakom národne cudzej šľachty a prostredníctvom jej nadvlády začali sa robiť aj prvé kroky maďarizácie z národného útlaku. „Pokiaľ ide o roľníkov, ich účasť v národnom hnutí závisí predovšetkým od povahy útlaku.“¹² A práve táto povaha útlaku slovenského roľníctva v období rozkladu feudalizmu vytvárala z neho armádu národného hnutia, aj keď si to sama ešte neuvedomovala.

⁸ Bližšie o tomto probléme pozri J. M é s á r o š, c. d. 33, a n.

⁹ Štúr vypočítal ročne hodnoty urbárskych služobností a hovorí, „že to 21 000 000 zl. str. obnáša, keď daň vojenská s domácou len voľakoľko miliónov zl. str. robí“. Štúrova vyslanecká reč zo 6. marca 1848, Eudovít Š t ú r, *Politické state a prejavy*, Bratislava 1954, 354.

¹⁰ Krajský archív, Bratislava, Urb. súd. spisy, fasc. 28 Plavecké Podhradie. Materiál k tomu pozri v práci *Dokumenty k protifeudálnym bojom slovenského ľudu (1113 — 1848)*, na vydanie pripravila A. G á c s o v á, Bratislava 1955.

¹¹ Pozri príslušné časti prác *Listy poddaných*, na vydanie pripravil P. Horváth, Bratislava 1955 a *Dokumenty k protifeudálnym bojom poddaného ľudu*, Bratislava 1955, ďalej J. D u b n i c k ý, *Východoslovenské povstanie r. 1831*, doslov k práci M. M a r k u š, *Východoslovenské povstanie v Zemľine roku 1831*, Bratislava 1951.

¹² J. V. S t a l i n, *Marxizmus a národnostná a koloniálna otázka*, 17.

Pravda, národné hnutie v tomto období nemôžeme stotožňovať s hnutím roľníctva. Národné hnutie bolo v prvom rade hnutím rodiacej sa buržoázie. Tieto dve hnutia sa však v cieľoch stretávajú. Obidve smerovali k povaleniu feudalizmu a stupeň pokrokovosti buržoázneho národného hnutia práve určuje, ako jeho vodcovia chápali význam roľníckej otázky, ako spájali riešenie roľníckej otázky so svojimi triednymi záujmami. V tejto relácii sa nám ukazuje veľká dôležitosť skúmania roľníckej otázky v národnom hnutí, v národných programoch, cieľoch a činoch jeho vodcov.

*

Kríza feudalizmu u nás, ktorá sa najvýraznejšie prejavila v úpadku produktivity nevoľníckej práce a v rastúcej biede roľníckych mäs, upútala už v druhej polovici 18. stor. pozornosť štátu a vládnučích tried. Urbár Márie Terézie (1767) a nevoľnícky patent Jozefa II. (1785) sú typické prejavy feudálneho reformizmu, ktoré sa síce usilujú odstrániť úpadok produktivity nevoľníckej práce, ale za každú cenu chcú zachovať feudálny monopol pôdy. Tereziánsky urbár ostal rámcovou právnou normou poddanských vzťahov v podstate až do roku 1848.

Postavenie ľudu upútalo aj pozornosť príslušníkov inteligencie ľudového a meštianskeho pôvodu i niektorých vzdelaných príslušníkov šľachty. Pre prechod od feudalizmu ku kapitalizmu podľa K. Marxa „vlastníctvo pôdy bezprostredným výrobcom, t. j. roľníkom, najviac zodpovedá podmienke rozvoja produkcie.“¹³ Toto je pre nás vlastne aj norma pre hodnotenie jednotlivých názorov na riešenie roľníckej otázky v období krízy feudalizmu u nás, pravda, s prihliadnutím k objektívnym podmienkam (napr. nedostatok kapitálu, hospodárska politika Viedne a pod.). Názory J. I. Bajzu, J. Fándlyho a vlastne aj G. Berzeviczyho neprekračujú triedny rámec „osvietenského“ absolutizmu. Ani uhorskí jakobíni, ktorí už boli silne ovplyvnení myšlienkami Francúzskej revolúcie, nepostavili požiadavku likvidácie feudálneho monopolu pôdy v prospech roľníkov, ale nastolili iba požiadavku formálnej politickej rovnoprávnosti ľudu pred zákonom.¹⁴

V dvadsiatych rokoch 19. stor. vzniká tzv. reformné hnutie, na čele ktorého stál gróf Št. Széchenyi. Celá jeho reformná činnosť smerovala na udržanie vedúceho politického i hospodárskeho postavenia šľachty, predovšetkým vysokej šľachty. Jeho návrhy boli zamerané najmä na vytvorenie podmienok pre rozvoj šľachtickej tovarovej výroby. To ho viedlo k požiadavke zrušenia aviticity, drobných reforiem v znášaní verejných tiarch, rozšírenia politických práv ľudu a zlepšenia hospodárskeho postavenia ľudu. No zrušenie poddanstva, feudálneho monopolu pôdy Széchenyi nežiadal. Jednako aj vcelku aristokraticky obmedzené reformné návrhy narazili na odpor väčšiny feudálnej triedy v Uhorsku, ktorá si na sneme v rokoch 1832—1836 znovu potvrdzuje všetky svoje feudálne výsady a poddanému roľníctvu robí nepatrné, drobné ústupky.¹⁵

¹³ K. Marx, *Kapital*, ruské vydanie, Moskva 1950, 441.

¹⁴ K a t ó I., *Jakobínske hnutie v Uhorsku. Kapitoly z uhorských dejín*, Bratislava 1952, 151—199. Napr. Hajnóczy, jeden z vedúcich členov hnutia, píše: „Desiatky a deviatky sú škodlivé pre verejné hospodárstvo a keďže poskytujú mnoho príležitostí k podvodom, pokazia mravný charakter poplatníka a prenajímateľa.“ Preto navrhuje, aby sa poddaný stal slobodným árendátorom zemepanskej pôdy.

¹⁵ Zákonom z rokov 1832—1836 sa len veľmi nepatrne zmiernili poddanské služobnosti (odstránila sa napr. tzv. dlhá fúra). Šľachta si tu zákonom znova — síce už naposledy — potvrdzuje svoj feudálny monopol pôdy. V zákone sa hovorí: „Nakoľko vlastnícke právo pôdy, ktorú obrába poddaný, patrí páňovi, zrovnáva sa s priamou spravodlivosťou, aby z neho platil dávky a služobnosti zemepánovi.“

V tom čase hlási sa už k slovu aj časť strednej šľachty, ktorá viac ako aristokracia pociťuje prekážky, ktoré sa stavajú do cesty jej hospodárskemu napredovaniu a najmä speňažovaniu poľnohospodárskych výrobkov. Pociťuje viac ako vysoká šľachta nedostatok kapitálu a viacej sa jej dotýkajú dôsledky hospodárskej politiky Viedne, pričom i v politickom živote Uhorska hrá podradnú úlohu. Jej záujmy ju postavili na čelo maďarského buržoázneho národného hnutia. Z jej príslušníkov sa zoskupujú liberálni reformátori, ktorí od štyridsiatych rokov preberajú na politickom poli iniciatívu do svojich rúk. Pravda, väčšina strednej šľachty ako príslušníčky vládnúcej triedy stála v otázkach reforiem na stanovisku konzervatívnej vysokej šľachty a nechcela pripustiť žiadne okliešťovanie jej feudálnych výsad. Na druhej strane však v otázkach národnopolitických a v otázkach postoja k Viedni stavala sa na stanovisko jej liberálnych príslušníkov a zo strachu pred roľníckym povstaním prijímala čoraz viac aj ich umiernený a obmedzený program buržoáznej premeny.

Liberálna časť strednej šľachty bojovala za pomalú postupnú buržoáznu premenu, za premenu pre ňu najvýhodnejšiu, t. j. za pruskú cestu vývoja kapitalizmu. Stavala sa za zrušenie poddanstva cestou súkromného a dobrovoľného výkupu feudálnych služobností. Tento spôsob riešenia poddanskej otázky presadzuje aj na sneme v rokoch 1839—1840 a kodifikuje ho v zákone (7. čl. z. 1839—40). Tu bol v podstate statkársky spôsob uskutočnenia tzv. roľníckej, poddanskej reformy, ktorý im zaistoval najhladší prechod z feudalizmu do kapitalizmu. Reformy tohto zákona však nemali praktickú cenu a stroškotali jednak na svojvôli šľachty, jednak na hospodárskej biede poddaného roľníctva.

Najvýznamnejšou a vedúcou osobnosťou reformného hnutia liberálnej strednej šľachty bol Ľudovít Kossuth. Ani jeden zo šľachtických reformistov nepochopil tak prenikavo a hlboko problémy doby ako on. Za hlavnú príčinu zaostalosti Uhorska považoval na jednej strane existujúce feudálne pomery, šľachtické privilégia a poddanstvo, na druhej strane zasa hospodársku politiku Viedne. Poznanie prvej skutočnosti ho priviedlo do pozície bojovníka za otvorenie cesty buržoáznej premeny Uhorska, za likvidovanie feudalizmu, poznanie druhej ho postavilo na čelo maďarského buržoázneho národného hnutia. V tomto smere zohráva Kossuth v maďarskom národnom hnutí i v boji proti feudalizmu podobnú úlohu ako Štúr v súvislostiach slovenských. Rozdiel bol iba v tom, že Kossuth bol príslušníkom panujúceho národa a vládnúcej feudálnej triedy, aj keď jej najpokrokovejšieho krídla, kdežto Štúr bol vodcom národného hnutia utlačanej národnosti, ktorá nemala vtedy privilegované triedy ani samostatný hospodársky a politický život. Kossuth od začiatku svojej činnosti bol stúpencom a propagátorom zrušenia poddanstva, odstránenia feudálnych zábran vývoja výrobných síl tak na poli priemyselného vývoja, ako aj poľnohospodárskeho. V tomto smere vyvinul veľké úsilie organizačné, najprv v novinách, potom na sneme v rokoch 1847—1848. Proti konzervatívnej vysokej i časti strednej šľachty bojoval za zrušenie aviticity, za zdanenie šľachty a pod. V otázke zrušenia poddanstva, ktoré považoval za nevyhnutné, prebojoval štátne odškodnenie šľachty. Patril medzi ojedinelých poslancov snemu, ktorí žiadali oslobodenie nielen urbárnych, ale aj tzv. zmluvných poddaných a pod. Všetky jeho reformné snahy boli usmerňované jediným cieľom vytvoriť v boji proti Viedni jednotu všetkých tried.

Väčšina šľachtických — feudálnych vyslancov na krajskom sneme sa v tomto čase pod tlakom hospodárskeho a politického vývoja i revolučnej nespokojnosti roľníckych más už prikláňala, resp. bola nútená sa prikloniť k reformám a k zru-

šeníu poddanstva. Bojuje však za taký prechod od feudalizmu do kapitalizmu, za takú buržoáznú premenu, ktorá by sa čo najmenej dotkla jej triednych záujmov, ktorá by jej zachovala čo najviac feudálnych výsad. „Obe strany — hovorí Lenin — hájili podmienky buržoázneho hospodárskeho vývoja (neuveďomujúc si to), prví však (šľachta) takého vývoja, ktorý zabezpečuje maximálne zachovanie statkárskeho hospodárstiev, statkárskeho dôchodkov, starých zotročujúcich metód vykorisťovania. Druhí (roľníci) hájili záujmy takého vývoja, ktorý by zabezpečil za terajšej kultúry najvyššiu existenčnú úroveň roľníctva, odstránenie statkárskeho latifundií, zrušenie všetkých feudálnych a zotročujúcich metód vykorisťovania a rozšírenie slobodnej roľníckej držby pôdy.“¹⁶

Roku 1848 v marcových zákonoch zvíťazil v Uhorsku šľachtický spôsob usku-točňovania buržoáznej premeny a zrušenia poddanstva. Vyplynulo to z triedne feudálnej obmedzenosti hegemóna maďarskej buržoáznej a národnej revolúcie roku 1848, strednej šľachty, u ktorej aj liberálne pokrokovejšie krídlo sa uspokojilo s premenou, ako ju uzákonil snem v marci 1848, a to najmä potom, keď na poli politickom dosiahlo vytúženú hegemoniu v Uhorsku.

*

Vychádzajúc zo základne, ktorú sme stručne načrtli, pokúsime sa ukázať, akú úlohu zohráva Štúr v boji za zrušenie poddanstva. Ľudovít Štúr bol vedúcou osobnosťou slovenského národného hnutia v štyridsiatych rokoch 19. stor., vodcom generácie, ktorá rozvitím myšlienky svojbytnosti slovenského národa dovŕšila u nás proces národného obrodzenia. Slovenské národné hnutie v porovnaní s hnutím okolitých národov má svoje špecifické vlastnosti, ktoré súvisia jednak so zaostalým agrárnym charakterom Slovenska, jednak s tým, že tu jestvoval dvojitý národný útlak. Na Slovensku bola buržoázia v tomto období iba veľmi slabo vyvinutá (prevažne buržoázia dedinská) a väčšia časť pôvodom slovenskej šľachty sa najprv duchovne politicky a potom aj jazykove pomadžarčila. Na čele národného hnutia na Slovensku stála maloburžoázna inteligencia, regrutujúca sa prevažne z rodín farárskych a učiteľských, potom z remeselníckych a maloobchodníckych a do značnej miery aj roľníckych. Takto na Slovensku národnooslobodzovací zápas a boj sociálny, boj proti feudalizmu sa navzájom prelínajú a často celkom splyvajú. Prirôdzené, zloženie slovenskej inteligencie, ktorá stála na čele národného hnutia, odrazilo sa aj v jeho charaktere, náplni, v programe a pod.

Spomedzi príslušníkov slovenskej inteligencie zapojenej do národného hnutia v štyridsiatych rokoch najhlbšie pochopil tieto skutočnosti Ľ. Štúr, ktorý veľmi skoro dospel k presvedčeniu, že hlavnou prekážkou rozvoja Slovenska, prekážkou uplatnenia záujmov rodiacej sa slovenskej buržoázie a najmä inteligencie, biery a zaostalosti ľudu je zahŕňajúci feudálny režim a hospodárska a politická moc šľachty. Presvedčil sa, že spolu s touto nadvládou feudálnych vládnicích tried úzko súvisia aj prvé maďarizačné opatrenia, smerujúce k pretvoreniu Uhorska na maďarský nacionálny štát. Proti tomuto tlaku a nadvláde maďarských vládnicích tried, s ktorou bola do značnej miery spojená celá zaostalosť Slovenska aj národný útlak, bolo treba postaviť všetky sily národa. Slovenská šľachta sa v drivej väčšine pomadžarčila, slovenská buržoázia bola veľmi slabá a politicky i triedne veľmi slabo vyhranená. Preto Štúr sa v prvom rade obracia na slovenskú inteligenciu a pomocou

¹⁶ V. I. Lenin, *Agrárny program sociálnej demokracie*, Praha 1952, 24.

nej sa snaží zmobilizovať pod zástavu národného hnutia základnú silu národa, slovenské meštianstvo a najmä masy slovenského roľníctva. Táto snaha bola hlavným vodidlom Štúrovej činnosti a z tohto zorného uhla formoval postupne aj program pre toto hnutie.

Hlavným úsilím Štúra bolo vytvorenie masovej základne národného hnutia. Aby otvoril cestu tomuto zjednoteniu, bolo potrebné nájsť spoločné puto, ktoré by spájalo všetkých príslušníkov slovenskej národnosti. Za takéto spoločné puto považoval Štúr spoločný národný jazyk. Preto medzi prvé najväčšie činy Štúrovej patrí pozdvihnutie stredoslovenského nárečia za spisovný jazyk. Touto živou rečou, zavedenou do literatúry, publicistiky, škôl a pod. snažil sa zapáliť ľud pre národnú vec, burcovať a dvíhať jeho národné sebavedomie, vzdelanosť, hospodársku úroveň atď. Štúr sa spoliehal na vlastné sily národa a veril, že pomocou ľudu podari sa dosiahnuť politické a hospodárske ciele. „Čože sa musí stať — hovori — aby bolo ináč ako dosiaľ? Musíme sa postarať sami o seba... musíme dostať ducha pospolitosti.“¹⁷ Ako jeden z hlavných prostriedkov na vypestovanie ducha pospolitosti, t. j. vedomia národnej jednoty, slúžil Štúrovi národný jazyk, lebo, ako hovorí, „znak celku národného, znak národa jedného naposol je jeho reč.“¹⁸ U Štúra kult národného jazyka nevyplýval zo samoučelného nadšenia, ale tvoril jedno z ohniviek jeho snažení. „Vzdelanosť a povýšiť národ náš nárečím našim vlastným, rečou našou staro-otecovskou, rozvíť a stvoríť samotvorný, samostatný život slovenský“¹⁹, to bol Štúrov cieľ, lebo len takto sa mohla primerane uplatniť slovenská inteligencia, stojaca na čele národného hnutia.

Štúr, prirodzene, neostal len pri jazykových, kultúrnych a pod. požiadavkách a reformách. Postupne dochádzal k poznaniu, že ľud a najmä poddané roľníctvo sa postaví pod zástavu národnooslobodzovacieho boja len vtedy, keď toto hnutie bude súčasne bojovať aj za jeho oslobodenie z pút feudálneho útlaku, za povalenie feudálnych priehrad jeho hospodárskeho, sociálneho a politického napredovania. Pre tento boj otvoril stránky Slovenských národných novín, vyvíjal obrovskú organizačnú činnosť a napokon ako vyslanec mesta Zvolena patril na uhorskom sneme v Bratislave medzi najodhodlanejších a najbojovnejších rečníkov za buržoáznú premenu, za otvorenie cesty rozvoja výrobných síl, demokratických práv ľudu a národa.

Štúrov zápas za zrušenie poddanstva, za hospodárske a sociálne povznesenie slovenského ľudu a najmä roľníctva, prechádzal stupňami vývoja práve tak ako celý jeho národno-politický program.

*

Ludovít Štúr ako študent na bratislavskom lýceu, prirodzene, nepochopil hneď všetky zložité problémy a otázky súčasného slovenského života. Celé obdobie jeho študentských rokov až do odchodu do Halle, bolo okrem všestranného štúdia vyplnené kultúrnou, literárnou a osvetovo-organizačnou prácou. Štúr však už v tomto čase pilne sledoval politický život, hospodárske a najmä sociálne problémy slovenského ľudu. Videl zaostalosť slovenského života, ubiedenosť ľudu, no nechápal ešte plnšie korene tejto biedy. O tom svedčí napr. aj tento komentár k piesni, ktorú poslal roku 1836 Zochovi: „Odesílám Ti pieseň v Nitrianskej stolici, v Bráneckém panství vzniklou, kde náramně poddaných trápí... Nápěv jest pronikavý, smut-

¹⁷ E. Štúr, *Politické state a prejavy*, Bratislava 1954, 152 (ďalej len E. Š., PSP).

¹⁸ Tamže.

¹⁹ E. Š., PSP, 177. Článok *Neopúšťajme sa*, SNN, 1846, č. 54—59.

ný — „²⁰ Aj keď už i toto nasvedčuje tomu, že Štúr pozoruje sociálne problémy ľudu, predsa je to pohľad nevyzretého mladíka, ktorý sa pozerá na tieto otázky ešte len z úzko národno-kultúrneho a ošvetového alebo osvietenského hľadiska. Jeho ideálom bolo pozdvihnúť slovenský ľud cestou národnej osvety, školy, literatúry a pod. Keď si v lete roku 1837 zarábala peniaze na štúdiá do Nemecka vyno-
vaním u istej maďarskej šľachtickej rodiny, zhrnul svoje dojmy a pozorovania takto: „V prázdninách sem byl v Novohradské stolici, kde sem příležitost měl Maďary (rozuměj vládnúce vrstvy) dobře poznati. Výsledky bádání jsou: výjma některé jsou to lidé bez vši mravní síly, jim je sobětnost zásadou, ne všeobecné dobro, o literaturu malou péčí vedou, o vzdělání obecného lidu žádnou.“²¹ To bol postreh mladého nadšenca, zapáleného národnými a osvietenkými ideálmi. Avšak už pred odchodom na štúdiá do Nemecka došiel štúdiom a konfrontovaním svojich poznatkov so životom k tomu, že hlavnou prekážkou rozvoja Slovenska, pozdvihnutia jeho ľudu je feudálny spoločenský poriadok. V liste Zochovi píše: „Druhý list ma pohížil do zármutku vída z listu Tvého bídu a utláčání nevinných rodáků našich. O Bratře! Nad tím ja častěji lkávám, a věru nemáme a nemůžeme býti veselými pokud tento stav tíží rodáky naše. Ale bratře považuje vnově vznikající život Slovanův, považuje dějiny národu okem skoumavým, volněji oddechují sobě a jsem té pevně naděje, že neza dlouho uhnětený nevinný rod náš v jiném stavě vystoupí... — Považují dějepis a vídám, zlé to největší feudalismus totiž a z něho vyplynulá aristokratie byly příčinou tisícera strastí, neštěstí, záhub, jenž stíhali upřímný rod náš...“²²

Toto presvedčenie a poznanie sa ešte viac prehĺbilo počas jeho štúdií v Halle. Keď mu do Halle oznámili, že ho zvolili za profesora bohoslovía v Kežmarku, odmietol to týmito slovami: „Oznamuji Vám neodvolateľne, že já té stolice na žádný způsob nepřijmu, přijati nemohu, jelikož mimo všecku neschopnost mou k Profesorátu bohosloveckému mám sto důležitějších příčin, proč to naprosto zavrhuji... záměry mé tím zničeny by byly...“²³ Štúr mal pevné predsavzatie venovať sa práci bezprostredne súvisiacej s národným životom. Pozdvihnúť slovenský kmeň, ako sám hovorí, „toto jediné leží mi hlboko na srdci“.²⁴ Toto svoje rozhodlanie vyjadril aj v liste grófovi Zayovi²⁵ a celá jeho ďalšia činnosť v štyridsiatych rokoch toto jeho predsavzatie plne potvrdila, a to najmä po založení Slovenských národných novín.

Štúr sa najprv snažil priblížiť k ľudu, získať ľud cestou osvety, budovať od základu. „Keď sa čo stavá a pevne sa postaviť má, musí sa od základu začínať, tak

²⁰ Pieseň má štyri štvorveršové slohy. Pre informáciu uvádzame prvú:

Bože mój, Otče mój,
Však je ten svet zmotaný,
Čo vystojí, čo vystojí
Chudobný poddaný.

Listy Ludovíta Štúra I., 1834—1843 (Pre tlač pripravil dr. J. Ambruš), Bratislava 1954, (Ďalej len *Listy E. Š.*)

²¹ *Listy E. Š.*, 117.

²² *Listy E. Š.*, 132.

²³ *Listy E. Š.*, 177.

²⁴ *Listy E. Š.*, 372.

²⁵ *Listy E. Š.*, 189—193. (Na strane 492—494 je slovenský preklad nemeckého originálu.)

Na list grófa Zaya Štúrovi, v ktorom ho vyzýval, aby sa vzdal svojej národno-buditeľskej činnosti, odpovedal Štúr listom, kde medziiným hovorí: „Ak by sa mi malo stať niečo neprijemného, ba zlého, čože viac by som urobil, čo viac vytrpel, než čo vyžaduje to najšľachetnejšie v humanite, vzdelávanie národa.“

i my pri považovaní národa nášho v krajine našej Uhorskej začíname od spodku, od ľudu obecného. On je podstatnou časťou národa nášho, on je jedným zo základov v každej krajine. . . . Slušne teda na ľud obecný pozorlivosť našu obracáme a keď nám on plody práce rúk svojich podáva, my mu plody práce našej duchovnej, myslenia a skúmania podávame.

Ľud obecní v krajine našej až do najnovších časov sa menuval biedny poplatný ľud (*miseria contribuens plebs*), zo slov teda už samých našich zákonov vidíme, že stav jeho i v predošlých časoch nebol chýrny, ale chatrný a biedny.“²⁶

Vyučovanie ľudu pokladal v tomto období za hlavný prostriedok ako zlepšiť jeho hospodársku a sociálnu situáciu i národno-politickú uvedomelosť. „Nepreukáže sa väčšie dobrodenie človekovi — hovorí Štúr — jako keď sa mu vyučovanie dáva, lebo človek vyučený hodnosti svojej ľudskej sa stáva povedomým, stáva sa lepším a užitočnejším v obci a krajine. . . . zná vo všeliakých života okolnostiach seba i druhým pomáhať. Z tých príčin i my, by sme ľudu nášmu obecnému v krajine našej všeobecné, dokonalejšie a napravenejšie vyučovanie, jako dosiaľ, priali.“²⁷ Vyslovoval požiadavku, aby sa o vzdelanie ľudu staral štát. Pozdvíhnutiu vzdelanosti a sebavedomia ľudu mali slúžiť aj nedefinované školy, rozličné kultúrne a vzdelávacie krúžky, ktoré Štúr i jeho spolupracovníci propagovali a organizovali. Ten istý účel mala plniť literatúra, poučné články v novinách a časopisoch, k tomu smerovalo aj zakladanie spolkov miernosti, sporiteľníc atď.

Touto kultúrno-osvetovou prácou sa usiloval Štúr prelomiť hrádze zaostalosti ľudu, vymaniť ho zo starých životných foriem a vzbudiť pre nové úlohy, ktoré prinášala doba. Štúr si jasne uvedomoval, že starý feudálny poriadok nevyhnutne zaniká a že vývoj vyžaduje nové a nové zdokonaľovanie života a pripravenosť celého národa. V úvodníku prvého čísla Slovenských národných novín o tom píše: „ . . . nie je teraz dost' pri orbe a hospodárstve vedieť a robiť len to, čo predkovia vedeli a robili, nie je dost' len s nižšími remeslami a i to bez ďalších známostí sa zaoberať, nie je dost' známosti ku stavu a povolaniu svojmu len po školách si nazbierať a cez celý život len na tom, myslieť si, že s málom spokojný je šťastný, prestávať . . . nie je dost' len knihy náboženské a daktore verše alebo básne spisovať a vydávať, nie je dost' toľ len knihu dajakú kúpiť a dakedy, keď vôľa človeka nadíde, v nej sa preberať: o moc viac náš terajší čas žiada, o moc väčšie sú teraz ako dakedy boli potreby.“²⁸

Táto osvetová a národno-kultúrna činnosť Štúrova, aj keď jej prikladal veľkú dôležitosť (a takouto skutočne aj bola), tvorila len akúsi prípravnú fázu k širokej a k stále otvorenejšej kampani proti feudalizmu. Prvý ročník Slovenských národných novín aj prvé čísla nasledujúceho ročníka sú zamerané v tomto smere.

Toto zameranie novín, často takticky opatrné, vyvolalo nespokojnosť i ostrú kritiku viacerých príslušníkov tábora slovenskej inteligencie. Štúr o tom píše: „Málo lepších a priaznivejších hlasov vyjímúc, sype sa to hrozne na hlavu moju: depisy prichodia pre reč strašlivé, pre litery latinské hrozné, pre malý formát oškľivé, pluhavé. Jedným som konzervatív a to že je podozrivé, druhým som nie dost' forrista. . . .“²⁹ V inom liste Hroboňovi píše: „Písal mi aj Král list, ale imperinentný, grobiansky. Vozí sa po novinách a najmä po úvodných článkoch, hovorí,

²⁶ L. Š., PSP, 49, Článok *Ľud nás obecný. Jeho vyučovanie*. SNN, 1845, č. 2.

²⁷ Tamže, 49—50.

²⁸ L. Š., PSP, 45—46, Úvodník *Čo chceme s novinami našimi*, SNN, 1845, č. 1.

²⁹ List S. B. Hroboňovi zo 6. septembra 1845. (Zo zbierky J. Ambruša, pripravovanej ako druhý zväzok *Listov L. Š.*).

že svet očakáva nový princíp, že sa vraj s princípom slovanským vystúpiť malo, atď.“³⁰ Štúr, ktorý tak ťažko vybojoval politické noviny, videl ich obrovský význam, ale videl tiež nebezpečenstvo zastavenia novín zo strany reakcie, keby tieto ostrejšie zaútočili proti jej triednemu paustvu, a preto spočiatku volil pre noviny veľmi umiernenú líniu. Na kritiku Kráľovu odpovedal: „A keby mi, bračček, cenzúra len druhé veci (myslí tu na Kráľov slovanský princíp) pustila, ale všetko čo je silnejšie ráznejšie, všetko maže a vytiera nemilosrdne. Čo som mal o sebevolnosti zemskej, o právach ľudu... atď. atď. všetko mi to povytierala a ľudia potom hovoria, že noviny nesmeli vystupujú.“³¹ Táto kritika hnala tiež Štúra dopredu, aj keď vždy reálne zväzil dané možnosti. Už začiatkom roku 1846 v liste Zochovi poznamenáva: „Pripomínáš mi v liste, že noviny naše vojnu zbudia, — kde žeby nie! Musia veru, bo je hrúza biedy v národe našom, a moc je potvor, čo ho zožierajú. To sme br. veľmi dobre vedeli, že to k tomu raz prísť musí a že nám pôjde o „To be or not to be“³² (byť alebo nebyť). Cesta to, pravda, nebola ľahká. Hradbami feudálnej reakcie, ktorá dusila každý demokratickejší prejav, ťažko sa prerážalo. To vysvitá aj zo slov Štúrových na kritiku J. Francisciho:³³ „V našich novinách, čo môžeme, len píšeme. A keby nás tá cenzúra tak na kantáre netrimala.“³⁴

Štúr šiel pevne za svojím cieľom a aj v novinách stále otvorenejšie a smeľšie tepal do feudálneho režimu, vystupoval proti útlaku ľudu a odhaľoval jeho korene. V článku *Kde leží naša bieda* píše: „Hovoríte, že náš ľud je opustený, otupený, nedbanlivý, otrocký... Áno, hovoríme i my: ľud náš je všetko to, a ešte viac... ale nezrovnávame sa v tom s vami, že by mu nebolo rady a pomoci. Žiadať, aby sa človek sem-tam strhaný, ubitý, ubiedený, o lepšom nepoučený, žiadať, aby človek, ktorý si na celej svojej púti zemskej slobodnejšie nevydychol, ale ustavične len lomozil, najviac vo službe druhých hrdloval, doma sa trápil a bedáril, vonku sa klaňal a plazil, žiadať, hovorím, aby takýto človek bol zaraz, keď zachcete, k dobrému náklonný, naklonený, šľachetnejších citov schopný, aby teda zaraz svoje hriechy odložil, po vzdelanosti túžil, na svojeti si zakladal, je smiešnosť, ľahkomyseľnosť, netrzeplivosť a dobre vec povážiac, i nespravodlivosť. Nevyrastie Ti šľachetnejší poludňajší strom pod mračným a studeným nebom.“³⁵ Týmto mračným a studeným nebom bol zahŕňajúci feudálny poriadok.

Takto sa zo Štúra, z národného buditeľa a slovanského nadšenca, osvietenca a osvetára, stáva postupne hlboko vnímavý praktický politik a bojovník za odstránenie príčin zaostalosti Slovenska a jeho ľudu, ktorý úzko spája národnooslobodzovací program s bojom proti feudalizmu.

Štúr rozobral všetky otázky, ktoré vtedy stáli pred slovenským národom, analyzoval hospodárske problémy doby, ich sociálny a politický dosah, videl jasne nevyhnutnosť pavalenia feudalizmu, buržoáznej premeny Uhorska. Štúr v tejto dobe postihoval najmä na vývoji pokročilejších západoeurópskych krajín aj protirečivosti a obmedzenia kapitalistického poriadku. Videl, že v krajinách, v ktorých sa už naplno rozvíjal kapitalizmus, bieda ľudu, proti ktorej sám bojoval, sa neodstránila. „V novších a terajších časoch sa priemysel, t. j. remeslá a obchod náramne

³⁰ List S. B. Hroboňovi zo 17. novembra 1845 (čerpáné ako vyššie).

³¹ Tamže.

³² List Ct. Zochovi z 1. januára 1846 (čerpáné ako vyššie).

³³ J. Francisci v liste Hroboňovi (z 3. januára 1847) kritizoval Štúrove noviny, že nevystupujú dosť smele za práva ľudu, že nemajú pevný princíp a pod. Literárnohistorický archív Matice slovenskej v Martine. Rukopisná pozostalosť J. Francisciho.

³⁴ List A. H. Škultétymu z 2. apríla 1847 (čerpáné ako vyššie).

³⁵ E. Š., PSP 297, článok *Kde leží naša bieda*. SNN 1847, č. 201—208.

zdokonalili, hlavne vynalezením strojov tisíc a tisíc rúk odmieňajúcich a prácu ručnú vo vysokom stupni obmedzujúcich. Účinkovaním týchto strojov veľké množstvo ľudí o živnosť prišlo... Na tento spôsob vytvorili sa tie veľké dva, za našich časov v občianskych spoločnostiach odpory: náramných boháčov, opravdových vláďárov v svete priemyselnom, bohatších od Croesa a Luculla a chudobných mízerákov, chudobnejších od Ira.“³⁶ Vidí, že týmto dôsledkom kapitalizmu sa nevyhne ani Slovensko. „Medzitým — hovorí — aj tu už z tých istých príčin ľudstva vždy viac a viac pribýva a priemysel sa tiež zmáhať začína, rastie teda spolu s týmto aj trieda ľudu chudobného, z nádenníctva sa živiť prinúteného.“³⁷

Toto poznanie, tento rozpor tiahli sa celým Štúrovým životom a v istom smere aj negatívne vplývali na jeho činnosť. No poznanie zákonitosti vývoja, nevyhnutnosti zániku feudálneho zriadenia a jeho vystriedania kapitalizmom ako vyšším spoločenským zriadením, hnalo ho neustále dopredu.

Nie je našou úlohou podať v tejto štúdii všetky články Štúrovho programu buržoáznej premeny, rozobrať všetky jeho názory v tomto smere. Tu poukážeme len na niekoľko skutočností, ktoré dokazujú, že Štúr si bol vedomý toho, že rozkvet Slovenska bude možný len vtedy, keď sa zveľadia všetky odvetvia hospodárstva, najmä priemysel. „Keby u nás už priemysel kvitnul — píše — ľudstvo by do fabrík a rukodielen na pospol odchádzalo, ale že ešte ho nieto, alebo radšej veľmi málo, na rozličný spôsob sa biedi a živnosť si dobíva; rozličným kramárstvom, čipkárstvom, pláteníctvom, drotárstvom, chodí na žatvu, na mlatbu do dolných požehnamejších krajov a stadiaľ si na zimu živnosť donáša atď. atď.“³⁸ V inom článku píše: „Ako s hospodárstvom (myslí na poľnohospodárstvo), tak je to aj s remeslami. Remeslá napospol všetky sa na to staré kopyto nabíjajú, nieto tu žiadneho ešte dosiaľ pokroku, žiadnej nápravy... Priemyselnosti a podujímavosti u nás je tiež málo, a čo jej je, to v žiadnom pomere s rozsiahlosťou a ľudnatosťou nášho kraja nestojí. Nie je tomu kraj na príčine, kde... mnohé a výnosné priemyselné závody by byť mohli, lež príčina tomu je málo ešte medzi nami rozšírených priemyselných, technických známostí a napospol neochotnosť k väčším podujatiam.“³⁹ Aby vzbudil záujem o priemyselné podnikanie, o zveľadovanie slovenského hospodárstva, organizuje a získava články o týchto otázkach aj od iných spolupracovníkov⁴⁰ a sám sa tiež obracia s výzvou na verejnosť: „Kto teda cítiš v sebe spôsobilosť k technike a rád sa zaoberáš s prípravami strojovými, daj sa na techniku, kto zábavu máš v spytovaní prírody, strojby tela ľudského, daj sa na lekárstvo... atď.“⁴¹

Táto kampaň za hospodárske povznesenie hospodárskeho života, za rozvoj priemyslu spájala sa u Štúra s celkovou kampaňou za odstránenie hlavných prekážok rozvoja výrobných síl, s jeho bojom za likvidovanie feudalizmu. Takto i Štúrov zápas za zrušenie poddanstva, za uvoľnenie feudálnych výrobných vzťahov, za povelenie feudálneho monopolu vlastníctva pôdy a feudálnych privilégií mal prvoradý, zásadný význam aj pre rozvoj priemyslu a výrobných síl vôbec.

Štúr sa v svojom boji proti feudálnemu poriadku riadil objektívnou situáciou a možnosťami, ktoré z tejto situácie vyplývali. Keď ho sledujeme v priereze, vidíme,

³⁶ L. Š., PSP 91, článok *Dobročinné ústavy*. SNN 1845, č. 17—22.

³⁷ Tamže, 99.

³⁸ Tamže, 100.

³⁹ L. Š., PSP, 194—195. Článok *Dôležitosť volania rozličného stavu pre nás*. SNN 1846, č. 94—96.

⁴⁰ Okrem národohospodárskych článkov P. K. Hostinského zasluhujú si pozornosť v SNN najmä články Jána Čipku.

⁴¹ L. Š., PSP, 200.

že Štúr využíva každú príležitosť, každú možnosť na to, aby rozširoval svoj proti-feudálny program novými a stále smelšími požiadavkami.

Štúr stál najprv v otázkach buržoáznej premeny na platforme liberálneho reformného snaženia najpokrokovejších príslušníkov maďarskej strednej šľachty na čele s Kossuthom. Celou svojou energiou podporoval ich úsilie, aj keď v mnohých otázkach sa s nimi rozchádzal.

S požiadavkou zrušenia poddanstva vystúpil Štúr po prvý raz otvorenejšie pred verejnosť v článku *Slovo na čase*. Tu preberá v krátkosti vývoj poddanských pomerov v Uhorsku až do vydania zákona z roku 1840 a ukazuje aj na príklade iných krajín, že poddanstvo musí nevyhnutne zaniknúť. „Poddanosť a služobnosť urbárska — píše — čo by ju kto aj bránil a zastával, sa viac držať nedá, protiví sa ona duchu ľudskosti, zasekuje ľudí v každom sa rozvíjaní, škodí im na majetnosti, škodí obecnej majetnosti krajinskej, prieči sa terajšiemu duchu priemyselnému, i v našej vlasti vždy viac a viac sa usadzujúcemu, je teda napospol, najmä ale terajšiemu veci stavu odporná. Keď ale vec tak stojí a služobnosť urbárska už na dlho držať sa nedá, je vec veľmi k žiadaniu a potrebná, aby sa . . . zákonnou, miernou a poľnohospodárskou cestou čím skôr zrušila, lebo inakšie i nás fujáky zašľahnú.“⁴²

Zákon z roku 1840, ktorým sa povoľoval dobrovoľný výkup z feudálnych služobností, t. j. výkup založený na dobrej vôli zemepánovej, považoval síce za veľký zlom, alebo ako sám hovorí, týmto zákonom „vec nový obrat dostala“, avšak videl, že kým je oslobodenie poddaného ľudu viazané na dobrú vôľu šľachty, o skutočnom oslobodení nemôže byť reči. Preto žiadal, „aby sa na sneme ustanovilo, že majetníci (šľachta) poddaností urbárskych svojim poddaným odkúpiť sa dať musia, kade náhle to poddaní slušným spôsobom žiadajú a dostatočnými prostriedkami k tomu sú zaopatrení.“⁴³ Ďalej hovorí: „Nie je istotne dosť vysloviť zákonom to, že poddaní sa na večité časy odkúpiť môžu, lebo i najlepšia vôľa poddaných, keby aj so všetkými prostriedkami zaopatrení boli, na vôľu panskej, keď sa tá oproti tomu postaví, má záseku a hať, ktorú na žiaden spôsob preraziť nemôže.“⁴⁴ Štúr sa tu vyslovuje za povinný výkup, t. j. taký výkup, ktorý nie je viazaný vôľou zemepánovou. Domnieval sa, že poddané roľníctvo, ktoré po toľké stáročia znášalo feudálne farchy, platilo všetky dane, po svojom oslobodení ľahko zaplatí výkupné.

To boli, pravda, veľmi umiernené požiadavky, aj keď znamenajú proti zákonu z roku 1840 nesporné krok dopredu. Štúr bol po dlhší čas v zajatí buržoázno-liberálnych reformných názorov, za ktorými stála časť strednej šľachty, hoci ich silne preráža svojim demokratizmom. Jeho náhľady na zrušenie poddanstva cestou súkromného vykúpenia sa roľníkov silne ovplyvňoval svojimi článkami aj Hostinský. Ďalšie Štúrove články vykazujú však neustále vzostupnú tendenciu. Už v článku *Naše položenie vo vlasti*, v ktorom Štúr rozobral všetky podmienky spolupráce a jednoty všetkých národov Uhorska, vyslovuje, že „jednota táto popri zaistení osobnej slobody a slobody imania, vysluhovaní spravodlivosti bez ohľadu na výsady popri politickom zrovnoprávnení atď. »žiada, aby sa nehodné utlačárania osoby zrušili, teda poddanosť urbárska aby zákonne v neplatnosť prišla a sa zniročila.“⁴⁴

V článku *Kde leží naša bieda* i v ďalších podáva Štúr ostrú kritiku feudálneho spoločenského poriadku a prenikavo analyzuje príčiny zaostalosti poddaného ľudu i celého uhorského hospodárstva. „Dobreže sa ale pozrime na ten náš ľud — hovorí — v akom bol položení do terajších čias? Čože ho malo pozdvihnúť a povýšiť, čože

⁴² L. Š., PSP, 203, 204, článok *Slovo na čase*, 1846, č. 99—100.

⁴³ Tamže, 205—206.

⁴⁴ L. Š., PSP, 216—217. Článok *Naše položenie vo vlasti*. SNN 1846, č. 117—120.

ho malo k sebevážnosti, k ušľachtilejším mravom, ku známotiam doviest, či to v službe iných robotenie, či to pri panštinách bývalé drábskych palic nad jeho hlavou sa zviňanie, či to časté v právotách, súdoch odstrkovanie, či tá myšlienka, že nemal nič vlastného a že žil tu, aby žil a svet len ledabolo prežil, či tie naše, napospol hovoríme, biedne a mizerné školy . . .“⁴⁵ Štúr sa veľmi jasne vyslovil, že „všetkej opustenosti . . . , hlavnou príčinou bola a je tá dlhotrvanlivá služobnosť nášho ľudu, tá ťažká urbárska služba a s ňou spojené pomery a okolnosti, tieto náš ľud tak ako každý iný národ ubili a do tohoto mizerného a biedneho stavu, v ktorom sa teraz nachodí, zahodili.“⁴⁶ Avšak nielen korene zaostalosti ľudu, ale aj príčiny hospodárskej a politickej zaostalosti celej krajiny vidí vo feudálnom zriadení. Píše: „Na tej samej neslobodnej zemi nemôže sa dobre daríť ani priemyselnosť . . . . Priemysel ale nie je ako zelenina v dome sklennom vyopatrovaný, lež zo života národa samostatne vyrastený, nedaríť sa iba pri slobode, o čom každá stránka histórie svedčí. V takomto stave, ako sme teraz, nieto sa čo úfať medzi nami väčšieho priemyslu.“ Štúr, ako vidíme, spoznal nutnosť uplatnenia zákona súladu výrobných síl a výrobných vzťahov a bojoval za vytvorenie podmienok pre tento súlad. Aby sa hospodárstvo a priemysel mohol v krajine rozvíjať — musia sa odbúrať hrádze tohto rozvoja, aviticita, zaviesť rovnoprávnosť pred súdom, zaisťiť bezpečnosť majetku, zrušiť poddanstvo atď., „lebo priemysel potrebuje samostatnosť, majetnosť, bezpečnosť. Potom len, keď všetko slobodnejšie vo vlasti našej si vydychne, i tomuto u nás hodina uderí.“⁴⁷

Roku 1847, pred otvorením krajinského snemu v Bratislave Štúr vypracoval program požiadaviek slovenského národného hnutia a aby s ním oboznámil slovenský ľud, ako aj vyslancov chystajúcich sa na snem, postupne ho uverejňoval v novinách pod názvom *Naše nádeje a žiadosti k nastávajúcemu snemu*.⁴⁸ Okrem požiadaviek, ktoré sa týkajú zabezpečenia národných práv na nastávajúcom sneme, mohli by sme v krátkosti zhrnúť ich do týchto bodov:

Žiada sa

1. Vysloviť na krajinskom sneme všeobecné a večité zrušenie poddanstva. Toto zrušenie má sa uskutočniť cestou výkupu, ktorý by vzala na seba krajina, aby sa tak čo najmenej zafažil ľud.

2. Zrušiť panské stolice a vymaniť ľud spod panskej právomoci.

3. Zaisťiť politické práva ľudu, aby si mohol v župách a na sneme prostredníctvom svojich zástupcov hájiť svoje záujmy.

4. Vymaniť mestečká spod právomoci panskej stolice. Zreorganizovať správu slobodných kráľovských miest na princípe ľudového zastúpenia.

5. Zrušiť výsady šľachty a zrovnoprávniť všetkých občanov. To znamená: zaviesť rovnoprávnosť pred súdom, zrušiť nezdaniteľnosť⁴⁹ šľachty, zrušiť aviticitu a zaisťiť nešľachticom prístup do všetkých úradov, a to cestou ľudového zastupiteľstva.

⁴⁵ E. Š., PSP, 298.

⁴⁶ Tamže, 299.

⁴⁷ Tamže, 304.

⁴⁸ E. Š., PSP, 232—243. Článok *Naše nádeje a žiadosti k nastávajúcemu snemu*. SNN 1847, č. 225—232.

⁴⁹ Privilegium neplatenia daní, ktorého sa šľachta až do poslednej chvíle kŕčovite pridžala, považoval Štúr nielen za nespravodlivosť z toho hľadiska, že trieda, ktorá má vo svojich rukách tri štvrtiny pôdy, politickú moc a pod., neprispieva ničím na udržovanie štátu, ale aj za jednu z hlavných príčin colnej politiky Viedne a závislosti Uhorska na dedičných krajinách. Dôkladne to rozobral v článku *Hraničné mýta*, E. Š., PSP, 267—287. SNN 1847, č. 173—179.

To už bol jasný program buržoáznej premeny Uhorska, aj keď neriešil všetky otázky dosť dôsledne. Prírodzene, nemôžeme ho pokladať ani za revolučný, hoci obsahuje celý rad buržoázno-demokratických požiadaviek. Šírený však medzi ľuďom, ktorému sa až do poslednej chvíle vštepoval názor božieho ustanovenia poddanstva a tzv. večný zákon rozdelenia ľudu na šľachticov a poddaných, musel zohrať revolucionizujúcu úlohu.

Tento program buržoáznej premeny, prehĺbený o ďalšie buržoázno-demokratické požiadavky snažil sa uplatniť aj ako vyslanec na krajinskom sneme v rokoch 1847—1848. Štúrovo reči na sneme majú bojový a progresívny charakter. Tu sa už neprosí, ale nebojácne bráni práva ľudu, útočí proti všetkej hnilobe starého poriadku. Upozorňuje, že ak stavy aj teraz budú otáľať so zrušením poddanstva, ľud si ho vynúti. O hlboko demokratickom postoji Štúrovom k otázke zrušenia poddanstva v obrane práv ľudu, o jeho pevnej viere v pokrok ľudstva svedčí aj jeho výrok: „Nedávno, keď som bol tu v zhromaždení chudobného ľudu vec podotkol, zaslúžilý vyslanec Peštianskej stolice v jeho potláčaní osud videl... ja ale v tom žiaden osud nevidím a chráň boh, aby v tom aj dáky osud ležal. Takýmto činom by sa stav potlačených v ľudskej spoločnosti ani polepšiť nedal“. Štúr na príkladoch histórie ukázal, že nevyhnutne musí prísť zlepšenie situácie ľudu i v Uhorsku. „Tak teda — hovorí Štúr — je osud zo štátov a histórie celkom vyhnaný a priblížili sa naposledy časy, v ktorých následky slobody aj utláčaný ľud pocíti.“ Žiada urýchlené zrušenie poddanstva, lebo ako hovorí: „to požadujú čím najsúrnejšie záujmy a budúcnosť našej vlasti, to požaduje prisluhovanie spravodlivosti a svätá vec človečenstva“.⁵⁰

Aj keď Štúr bojuje na sneme za zrušenie poddanstva a za buržoáznu premenu cestou zákonnou, cestou reformy, žiada taký spôsob výkupu z feudálnych služobností, ktorý by čo najmenej zafažil roľníctvo. V jednej zo svojich rečí vyhlásil: „Ľud poplatný vo vlasti našej, najmä na horných stranách Uhorska... v tolkej posiaľ panujúcej biede, chudobe... stoná, že on veru nemá prostriedkov sa odkúpiť... Kdeže má vziať ľud poplatný tolké peniaze, čo sú mu k odkúpeniu potrebné? Sama spravodlivosť to žiada, aby sa ľudu sprostredkovaním krajiny najprimeranejší spôsob odkúpenia podal, bo či najmä v ostatných stoliatiach neznášal ľud skoro všetky krajinské tarchy? Žiada ďalej i to sama spravodlivosť, aby sa už raz do vladárenia tých sedení dostal, ktoré už sto a tisíc raz obrábal, pozasieval, za ktoré toľko robotoval a všelijaké dane vyplácal.“⁵¹ Štúr, prirodzene, nebojoval len za zrušenie poddanstva v úzkom slova zmysle, ale vyslovil požiadavky, ktoré znamenajú likvidovanie feudalizmu v celej šírke, so všetkými jeho sprievodnými zjavmi, žiadal zbúranie všetkých priehrad hospodárskeho, sociálneho, politického a národného napredovania.

Štúr sa takto stal na uhorskom sneme jedným z najdemokratickejších tribúnov, zástancov hospodárskych, sociálnych a politických záujmov ľudu a bojovník za buržoáznu premenu Uhorska, za rovnoprávnosť jeho národností a pod. Jeho bojovné reči prispeli liberálnej opozícii maďarskej strednej šľachty zlomiť odpor konzervatívov a vykonať v marcových zákonoch buržoáznu premenu.

Buržoázna premena v Uhorsku, ako ju uzákonila liberálna šľachta v marci 1848, bola však iba tieňom toho, za čo bojoval Štúr. Zrušenie poddanstva, likvidovanie feudálnych výrobných vzťahov a politických výsad šľachty sa uskutočnilo nedôsledne, polovičato. V Uhorsku sa marcovou buržoáznou premenou nevytvorili pod-

⁵⁰ Štúrova reč na uhorskom sneme 21. dec. 1947. L. Š., PSP, 245—246.

⁵¹ Štúrova reč na uhorskom sneme 6. marca 1848. L. Š., PSP, 355.

mienky pre úplný súlad výrobných síl a výrobných vzťahov a tým sa ani neodstránili úplne protirečenia, ktorý tento niesol so sebou. Takto sa neskončila ani nespokojnosť roľníctva, ale naopak, vzrastala revolučná nálada, ktorá prepukla na jar 1848 v miestnych nepokojoch a vzburách.⁵²

Spočiatku Štúr pod prvým dojomom vrele privítal prelomenie hradieb feudalizmu v marcových zákonoch i revolučné zmeny v Európe, najmä francúzsku februárovú revolúciu. Štúrov článok *Nový vek* je apoteózou novej slobody. Ospieval tu francúzsku revolúciu a kládol ju za vzor ako „veľkú nauku pre vladárov, veľkú nauku pre národy“.⁵³ Rovnako ospieval aj zrušenie poddanstva. „Urbárska leďajaká služobnosť, čo náš ľud horšie tlačila od zajatia egyptského, v ktorom židia stonali, tá je preč. Nebudú sa hajná a krdle nevoľného nášho ľudu na panské roboty nalievaf a vyháňať, nebudú viac za chrbtom nevoľného biedneho ľudu hajdúsi a drábi s palicami stávať... nebude viac náš biedny ľud mozoliť, aby sa druhí pásli a krmili, pili a výskali, tancovali a hodovali, čo on sám medzitým o hlade a smäde bolestne vydychoval... už bude raz obyvateľ krajiny a človek!“⁵⁴ Tak ako vítal zrušenie poddanstva i ostatné buržoázne slobody a výdobytky, tým viac bol sklamaný, že sa slovenskému národu nepriznali národné práva. Štúr hovorí, že sa tak stalo preto, že ich čas našiel nepripravených, ale — hovorí ďalej — „i to by sme boli nahradili, keby sme mali jedno centrálné mesto... Paríž Francúzom, Berlín Prúšiakom, Viedeň Rakušanom, Lipsko a Drážďany Sasom, Mnichov Bavorom pomohli...“⁵⁵ To sú zaujímavé slová Štúrove a ich správne domyslenie nemôže viesť k inému uzáveru ako k tomu, že Štúr by sa nebol prosil ani šľachte, ani panovníkovi, ale by bol konal podľa vzoru Paríža. K tomu však chýbali podmienky, v tom mu bránila zaostalosť Slovenska, jeho agrárny charakter a slabosť celého slovenského buržoázneho národného hnutia.

Prvé nadšenie Štúrove nad buržoáznu premenou Uhorska veľmi rýchle uhasínalo, a to tak, ako rýchle spoznával feudálne obmedzenosti tejto premeny. Pozorujúc revolučné vrenie v roľníckych masách a nespokojnosť s nedôsledným zrušením poddanstva ďalej rozvíjal kampaň nielen za národné práva, ale aj za rozšírenie buržoáznej premeny.⁵⁶ Z tejto kampane usilujúcej sa zmobilizovať roztrieštené sily národa a ľudu zrodil sa nový program, ktorý postavil Štúr s ostatnými vodcami národného hnutia v Liptovskom Mikuláši 10. mája 1848. V tomto programe v tzv. mikulášskych žiadostiach sa buržoázno-národné a demokratické požiadavky úzko spájali s roľníckymi požiadavkami, ktoré vyjadrili vo svojich jarných pohyboch. Popri požiadavkách širokých buržoázno-demokratických práv pre ľud a národnosti žiada sa v nich aj dôsledné zrušenie poddanstva, vrátenie pôdy roľníkom, o ktorú ich šľachta obrala, zrušenie všetkých výsad šľachty a pod.⁵⁷

Mikulášske žiadosti boli logickým završením demokratickej činnosti a protifeudálneho boja Štúrovho a jeho rovesníkov. Boli to požiadavky buržoázno-demokratickej premeny. Len na tejto základni bolo možné vytvorif z Uhorska baštu pokroku, pevný šik jeho národnosti, na ktorej by sa boli roztrieštili všetky pokusy kontrarevolúcie. Maďarská vláda, ustanovená v marcových udalostiach, zohráva však v tejto dobe v Uhorsku kontrarevolučnú úlohu, chráni triedne záujmy maďarskej šľachty

⁵² Pozri k tomu D. R a p a n t, *Slovenské povstanie roku 1848—49* I/1—2. Dejiny a dokumenty, Martin 1937. Tiež J. M e s á r o š, c. d., 18—22.

⁵³ Ľ. Š., PSP, 259, článok *Nový vek*. SNN 1848, č. 274.

⁵⁴ Tamže, 360.

⁵⁵ Tamže, 361.

⁵⁶ Pozri k tomu D. R a p a n t, *Slovenské povstanie* I/2. Dokumenty.

⁵⁷ Plné znenie Mikulášskych žiadostí, pozri tamže, 202—204.

a nevie ísť ďalej ako jej viedenský súper. Zamietla tieto požiadavky a pomocou svojho úradného aparátu znemožnila ich rozšírenie medzi ľud. Mikulášske žiadosti vyhlásila za panslavistickú agitáciu a na osnovateľov tohto programu vydala zatykač. Pred týmto terorom musel Štúr opustiť Slovensko, čo v nemalej, ba možno povedať v rozhodujúcej miere prispelo k tomu, že sa dostal do tábora kontrarevolúcie, hoci sa s ňou nikdy nestotožnil a posledné roky svojho života strávil pod hajonetom jej brachiálnej moci.

Ak máme zhrnúť a zhodnotiť celkovú činnosť Ľudovíta Štúra na poli boja proti feudalizmu, jeho zástoj v búraní feudálnych zábran pokroku, dochádzame k záveru, že Štúr spoznal úlohy, pred ktorými stál v tom čase slovenský národ a všetky národy Uhorska, že poznal zákonitosti hospodárskeho a spoločenského vývoja svojej doby. A tak, ako sa zmocňoval tohto poznania a ako mu to dovolili dané okolnosti, usmerňoval aj svoju činnosť, stupňoval svoj boj proti feudalizmu v záujme pokroku nielen slovenského ľudu a národa, ale všetkých národností Uhorska.

ЮЛИУС МЕСАРОШ

БОРЬБА ЛЮДОВИТА ШТУРА ПРОТИВ ФЕОДАЛИЗМА

В тридцатых и сороковых годах XIX-го столетия, в период, когда Людовит Штур вступил в общественную жизнь, феодализм в Венгрии находился уже в полном разложении. Главной задачей, перед которой находилась генерация Штура, было поддерживать и содействовать буржуазным переменам как в решении национального вопроса, так и в экономической жизни и в общественных отношениях.

Положение словацкого народа, являвшегося массовым базисом национально-освободительной борьбы, было очень тяжелое. В связи с развитием в сельском хозяйстве товарного производства в Венгрии проходил быстрый процесс создания феодальных хуторов. Землевладельцы разными способами лишали крепостных земли, которая и без того в результате роста популяции раздроблялась. Барщина и другие феодальные обязанности возросли. Обедневшие массы за небольшую кусок земли отработывают барщину на хуторах (так называемые крепостные по договору). Продуктивность труда крепостных падает, растет недовольство народа, вспыхивают мятежи и восстания.

Решение крестьянского вопроса государством (Мария Терезия, Иосиф II, законы венгерского сейма) в основном только спасали феодальную монополию на землю. Что касается перемены феодальной собственности в буржуазную, — в этом вопросе были ограничены и взгляды наших просветителей (Байза, Фандлы), дальше Верзевици, но ни граф Ст. Сечени не предлагал отмены крепостного права. К этому требованию дошел только вождь венгерского национального движения Л. Кошут, в Словакии — Л. Штур.

Словацкие национальные движения в первой половине XIX-го столетия развивались в специфических условиях. Словаки страдали от двойного национального гнета. Значительная часть по происхождению словацкого дворянства денационализировалась, словацкая буржуазия была еще слабая, неразвитая (сельская буржуазия). Идеологом национального движения стала мелкобуржуазная интеллигенция. Ввиду ее социального происхождения и общественной ситуации национальные движения начали очень быстро сливаться с требованиями политическо-демократическими и с интересами народа.

Во главе словацкого национального движения в начале сороковых годов оказался Л. Штур. Штур очень быстро понял тесную связь национально-освободительной борьбы с борьбой против феодализма в полной ее ширине, а в своей политической деятельности и в программе их тесно сплавил. Правда, взгляды Штура в этом отношении развивались. У молодого Штура встречаемся с живыми симпатиями к бедному народу. Его взгляды в этот период находились под сильным влиянием идеи переоценки просвещения, и образования и эти взгляды в начале его политической деятельности встречаются в перевесе. Требуется, чтобы го-

сударство заботилось об образовании народа, подстрекает к основанию воскресных школ, разных обществ и т. п. Эта его деятельность, хотя в борьбе против феодализма не была основательной, естественно, имела большое значение. Для упрочения национального единства в это время самое большое значение имела кодификация Л. Штуром словацкого литературного языка.

В дальнейшем этапе (1846—1947 гг.), частично и под влиянием редактированных им Словенских народных новин (Словацкая национальная газета), в борьбе против феодализма Штур поступил дальше. Осознает значение промышленного подъема для экономического и общественного развития Словакии; на этом пути видит разные феодальные препятствия, но одновременно видит и противоречия капиталистического устройства. Что касается крестьянского вопроса, вначале Штур видел прогресс в законе 1840-го года, который разрешал добровольный выкуп от феодальных обязанностей, но одновременно требовал, чтобы этот выкуп не был зависим от воли землевладельца, а от решения самого крепостного. В 1847-ом году в крестьянском вопросе был Штур несравненно дальше. В статье «Наши надежды и ходатайства к наступающему сейму» требует всеобщей и вечной отмены крепостного права путем государственного выкупа, устранить панские комитаты и освободить народ и города от компетенции дворян, обеспечить народу в комитатах политические права, а управление городов сорганизовать на принципе народного представительства. Требует дальше отменить привилегии дворянства и сделать всех граждан перед законом равноправными. Эти требования отстаивает и на сейме как делегат города Зволена.

Мартовские законы с 1848-го года не обеспечили национальные требования, отмена крепостного права была тоже ограничена. Национальное движение длится дальше, растет и недовольство крестьян. Вожди национального движения в «Микулашских жьядостях» (Микулашские требования, принятые 10 мая 1848 на народном митинге в городе Микулаше) значительно расширили национальные, демократические и социальные требования (последовательная отмена крепостного права). Будапештское правительство эти требования не приняло и начало преследовать вождей национального движения, которые (Штур, Хурбан, Ходжа и др.) должны были бежать за границу. Преследование их привело в лагерь контрреволюции. Но Штур с реакцией никогда не отождествлялся и свой век доживал под надзором баховских жандармов.

JULIUS MÉSÁROS

DER KAMPF LUDOVÍT ŠTÜR'S GEGEN DEN FEUDALISMUS

In den dreissiger und vierziger Jahren des 19. Jahrhunderts, zur Zeit, als Ludovít Štúr in das öffentliche Leben trat, war der Feudalismus in Ungarn bereits im völligen Zerfall. Die Hauptaufgabe, vor welche seine Generation gestellt wurde, war die Unterstützung und Erkämpfung der bürgerlichen Umwandlung, u. zw. nicht bloss bei der Lösung der Nationalitätenfrage, sondern in engem Zusammenhang damit auch im Wirtschaftsleben und den gesellschaftlichen Beziehungen.

Die Lage des slowakischen Volkes, welches die Massenbasis des Volksbefreiungskampfes bildete, war elend. In Zusammenhang mit der Entwicklung der Warenerzeugung in der Landwirtschaft verlief in Ungarn rasch der Vorgang der Gründung von feudalen Meierhöfen. Das Volk wurde auf mannigfache Art um den im Frondienst bearbeiteten Boden beraubt, wobei dieser sowieso durch den ständigen Zuwachs der Bevölkerung in immer kleinere Teile zerfiel. Auch die Fron und andere Leistungen wurden ständig erhöht. Die verarmten Massen leisteten für einen winzigen Bodenteil Frondienste an den Meierhöfen (sog. kontraktliche Leibeigene). Die Produktivität der Fronarbeiten sank unablässig, die Unzufriedenheit des Volkes hingegen wuchs und brach in Revolten und Aufständen aus.

Die Lösung der Bauernfrage durch den Staat (Maria Theresia, Joseph II., die ungarischen Parlamentsgesetze) nahm Rücksicht auf das ausschliessliche Anrecht der Feudalherren auf den Boden, ja nahm dies sogar in Schutz. Soweit es die Umwandlung des Feudaleigentums auf das bürgerliche Eigentum betraf, waren auch die Ansichten unserer Volksaufklärer (Bajza, Fándly), ebenso wie die Ansichten Berzeviczy's beschränkt; Graf Stephan Széchenyi stellte ebenfalls keine Forderung auf die Aufhebung der Leibeigenschaft. Zu dieser Forde-

rung gelangte erst der Führer der ungarischen Nationalbewegung L. Kossuth, in der Slowakei E. Štúr.

Die slowakische Nationalbewegung entwickelte sich in der ersten Hälfte des 19. Jh. unter besonderen Bedingungen. Die Slowaken litten unter einer zweifachen nationalen Unterdrückung. Der überwiegende Teil des Adels slowakischen Ursprungs hatte sich entnationalisiert, die slowakische Bourgeoisie war schwach und unentwickelt (Dorfbourgeoisie). Die kleinbürgerliche Intelligenz wurde zum Ideologen der Nationalbewegung. Mit Rücksicht auf ihre soziale Herkunft und die gesamte gesellschaftliche Lage begann man die nationalen Forderungen sehr bald mit politisch demokratischen Forderungen und mit den Interessen des Volkes zu verbinden.

Zu Beginn der vierziger Jahre kam an die Spitze der slowakischen Nationalbewegung E. Štúr. Štúr hatte sehr bald den engen Zusammenhang des nationalen Befreiungskampfes mit dem Kampfe gegen den Feudalismus in seiner Gesamtweite erkannt und verband sie auch in seiner politischen Tätigkeit und in seinem Programm. Štúr's Ansichten waren selbstverständlich in dieser Hinsicht einer Entwicklung unterworfen. Beim jungen Štúr begegnen wir lebhaften Sympathien gegen das notleidende Volk. Seine Ansichten wurden zu dieser Zeit jedoch stark beeinflusst durch eine aufklärerische Ueberschätzung der Volksbildung und diese Ansichten überwiegen auch am Beginn seiner politischen Tätigkeit. Er stellt die Forderung, dass der Staat um die Volksbildung sorgt, er gibt den Ansporn zur Gründung von Sonntagsschulen, verschiedener Vereine u. ä. m. Diese Tätigkeit, obwohl sie im Kampfe gegen den Feudalismus nicht von erster Wichtigkeit war, hatte natürlich eine grosse Bedeutung. Von grösster Bedeutung jedoch war für die Festigung der nationalen Einheit zu dieser Zeit die Kodifikation der slowakischen Schriftsprache durch E. Štúr.

Im weiteren Zeitabschnitt (1846—1847), teilweise auch unter dem Einfluss der Kritik der Slowakischen Volkszeitung, deren Leiter er war, ging Štúr im Kampfe gegen den Feudalismus weiter. Er wurde sich der Bedeutung der industriellen Entwicklung für den wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Aufschwung der Slowakei bewusst und sah die verschiedenen feudalen Hindernisse, die diesem im Wege ständen; gleichzeitig begriff er jedoch die Widersprüche des kapitalistischen Systems. Soweit es sich um die Bauernfrage handelte, sah Štúr anfangs einen Fortschritt im Gesetz aus dem Jahre 1840, der den freiwilligen Erlös vom Frondienst bewilligte; er forderte jedoch, dieser Erlös sollte nicht vom Willen des Grundherren, sondern vom Entschluss des Fronarbeiters abhängen. Im Jahre 1847 war Štúr auch in der Bauernfrage ungemein weiter gekommen. Im Programmaufsatz *Unsere Hoffnungen und Forderungen zum bevorstehenden Parlament*, verlangt er die allgemeine und ewige Aufhebung der Leibeigenschaft durch einen staatlichen Erlös, die Auflösung der Patrimonialgerichte und die Befreiung des Volkes und der Kleinstädte von der feudalen Rechtsmacht, die Sicherung von politischen Rechten des Volkes im Komitat und die Organisation der städtischen Administration auf dem Prinzip der Volksvertretung. Weiter forderte Štúr die Aufhebung der Privilegien des Adels und die Gleichberechtigung aller Bürger vor dem Gesetz. Diese Forderungen vertrat er auch auf der Parlamentssitzung als Abgeordneter der Stadt Altschl (Zvolen).

Die Märzgesetze 1848 respektierten keine nationalen Forderungen, auch die Aufhebung der Leibeigenschaft wurde beschränkt. Die Nationalbewegung dauerte fort und auch die Unzufriedenheit des Volkes wuchs weiter an. Die Führer der Volksbewegung hatten in den Forderungen von Liptovský Mikuláš (10. Mai 1848) die nationalen, demokratischen und sozialen Forderungen bedeutend erweitert (Aufhebung der Leibeigenschaft bis in alle Konsequenzen). Die Budapester Regierung lehnte diese Forderungen ab und begann mit der Verfolgung der Führer der Volksbewegung. Diese (Štúr, Hurban, Hodža u. a.) wurden gezwungen, das Land zu verlassen. Ihre Verfolgung trieb sie unter die Fahnen der Gegenrevolution. Štúr hat sich jedoch mit der Reaktion niemals identifiziert und beendete sein Leben unter der Aufsicht der Bach'schen Gendarmerie.